Rijksgebouwendienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

Mevrouw S.A.M. Dijkstra
Staatssecretaris van Economische Zaken
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Rijksgebouwendienst
Atelier Rijksbouwmeester
College van Rijksadviseurs

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Contactpersoon
Prof.ir. E.A.J. Luiten

T 088 115 9812
M 06 10 94 95 46
eric.luiten@rgd.minbzk.nl

Kenmerk
RBM-20131220

Kopie aan
de heer R. van Brouwershaven
Directeur Natuur en Biodiversiteit
Ministerie van Economische Zaken

Datum 20 december 2013
Betreft Europese Landschapsconventie (ELC)

Excellentie, geachte mevrouw Dijksma,

In uw brief van 11 juni 2013 vraagt u bij monde van DG Annemie Burger advies aan de Rijksadviseur Landschap en Water over de wijze waarop Nederland invulling kan geven aan de vereisten van de Europese Landschapsconventie (ELC). Aanleiding voor deze vraag is dat het rijksbeleid over ruimtelijke ordening, landschap, landinrichting en natuur de laatste jaren ingrijpend is gewijzigd. Om uw vraag te kunnen beantwoorden heb ik literatuuronderzoek gedaan en daarnaast gesproken met mensen van de Werkgemeenschap Landschapsecologisch Onderzoek, betrokkenen bij het landschapsbeheer in Nederland en met vertegenwoordigers uit uw departement. Het advies wordt door het hele College van Rijksadviseurs onderschreven.

Aanleiding tot de probleemstelling

De strekking en de timing van uw verzoek zijn belangrijk, niet alleen omdat het verstandig is periodiek te reflecteren op de stand van zaken in het licht van de ELC, maar ook vanwege de kansen die zich momenteel voordoen in het kader van de voorbereidingen van de nieuwe Natuurvisie van het kabinet. Moeten we daarin iets over de kwaliteit van het Nederlandse landschap terugvinden en zo ja, wat dan? Want er is de afgelopen jaren nogal wat gebeurd. Ten tijde van de ondertekening van de ELC in 2005, waren de toenmalige wetten, regelingen en andere instrumenten

alsmede het voorgenomen overheidsbeleid ruimschoots voldoende voor de bepalingen van de ELC[1].

Het in 2011 overeengekomen Natuurakkoord tussen Rijk en IPO voorzag evenwel in een substantiële korting op de beschikbare rijksmiddelen voor natuur en landschap en in een verregaande overheveling van bevoegdheden op het gebied van bescherming, ontwikkeling en beheer van gebieden en terreinen. In de eerder dit jaar afgesloten actualisering van dat akkoord tussen Rijk en provincies wordt de provinciale regierol bevestigd. Ook op het rijksplanologische spoor is flink wat veranderd. In 2012 is met het publiceren van de SVIR het beleidsinstrumentarium en de regelgeving met betrekking tot landschap en ruimtelijke kwaliteit vervallen of gedecentraliseerd. Bijlage 2 van de SVIR geeft een even heldere als ontnuchterende opsomming van wat niet meer door de regering wordt gedaan: de ruimtelijke categorieën Nationale Landschappen, Nationale Parken, Bufferzones en Snelwegpanorama's zijn als legendaeenheid van het Rijk opgeheven. Het programma gericht op de groene kwaliteit van stedelijke regio's kwam te vervallen. Wat in de SVIR nog aan landschapsdoelen overeind is gebleven, is opgehangen aan het erfgoedbeleid. In de laatste twee, drie jaar hebben deregulering en decentralisatie elkaar dus versterkt.

De vraag is daarmee gerechtvaardigd of Nederland internationaal gezien nog aan de voorwaarden van de Conventie voldoet. Hoe kwalificeren we de terugval in de bestedingen, de geschrapte regelgeving en de nieuwe verdeling van verantwoordelijkheid voor het landschap in het licht van het verdrag uit 2000?

De bedoelingen van de ELC

In 2000 heeft de Raad van Europa in Firenze de Europese Landschapsconventie (ELC) opengesteld voor ondertekening en ratificering. De Conventie kan gezien worden in een reeks van verdragen die betrekking hebben op het behoud van dieren en planten en hun natuurlijke leefmilieu, het behoud van het architectonische erfgoed en de bescherming van het archeologisch erfgoed. De ELC is het enige Europese verdrag dat specifiek over landschap gaat. De aanleiding van de ELC was dat veel beleidsmaatregelen op nationaal en Europees niveau grote consequenties hebben voor de kwaliteit van het landschap op regionaal en lokaal niveau. Met ondertekening van de Conventie erkennen de staten, verenigd in de Raad van Europa de grote culturele, economische en ecologische waarde van landschap. In 2005 heeft Nederland de ELC ondertekend en geratificeerd.

[1] Pedroli, G. B. M. & N. F. C. Hazendonk 2004 – De Europese Landschapsconventie, kans of bedreiging voor het Nederlandse landschapsbeleid; Wageningen, Alterra-rapport 930.

De conventie strekt zich uit tot alle landschappen en erkent de kwaliteit en diversiteit van Europese landschappen als gezamenlijke hulpbron. Het verdrag is dan ook van toepassing op het gehele grondgebied van de deelnemende landen en omvat natuurlijke, rurale, stedelijke gebieden alsmede binnenwateren en mariene gebieden. De ondertekening van de Conventie brengt verplichtingen met zich mee. Landen die de ELC ondertekenen nemen in grote lijnen de volgende verplichtingen op zich:

- Het landschap in wetten te behandelen. Dit kan afzonderlijk of, meer gebruikelijk, als onderdeel van wetgeving op het gebied van Ruimtelijke Ordening, Natuurbeheer of Landinrichting;
- Het landschapsbeleid te integreren in nationale en regionale ruimtelijke plannen, in stedenbouwkundige beleidsplannen en in beleid op het gebied van cultuur, milieu, landbouw, sociale zaken en economie, of in welk ander beleidsterrein ook dat een direct of indirect effect zou kunnen hebben op landschap;
- De procedures vast te stellen voor inspraak en deelname van maatschappelijke organisaties en specifieke betrokkenen bij het vaststellen en uitvoeren van landschapsbeleid;
- Samen te werken met andere landen op het gebied van landschapsaspecten van internationaal belang, ervaringen en informatie uit te wisselen, en grensoverschrijdende samenwerking te bevorderen.[2]

Kort samengevat betekent de ondertekening van de ELC dat lidstaten condities moeten creëren die de bescherming, het beheer en de inrichting van landschappen en het organiseren van Europese samenwerking op dit gebied mogelijk maken. Concreet is het volgens de Conventie nodig:

- om organisaties en lokale overheden van waarde van landschappen bewust te maken
- om onderwijs op het gebied van landschapsontwerp, inrichting en beheer te bevorderen
- om de diversiteit en kwaliteit van landschappen te identificeren en te omschrijven
- om de uitvoering van landschapsbeleid en landschapsbeheer mogelijk te maken.

Centraal landschapsbeleid in historisch perspectief

Goed beschouwd is met de recente herijking en stroomlijning door het Rijk een eind gekomen aan ruim vijf decennia landschapsbeleid door de rijksoverheid. Dat beleid

[2] Bron: kamerbrief Europees Landschapsverdrag, 4 mei 2005

heeft in zekere zin altijd last gehad van het feit dat het op drie verschillende sporen was gebaseerd. Met het uitbrengen van de Nota Westen des Lands in 1958 werd voor het eerst richting gegeven aan de ruimtelijke ontwikkeling van de Randstad met inachtneming van de landschappelijke waarden in het centraal gelegen gebied. Daarmee werd de maatschappelijke bezorgdheid van de Bond Heemschut, de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en niet in de laatste plaats de boerenstandsorganisaties recht gedaan en werd de kiem gelegd van het spoor van landschapsconservering. Het tweede landschapsspoor had zijn bron in het Staatsbosbeheer, dat in de loop van de twintigste eeuw de verantwoordelijkheid kreeg voor wat je de nationale groenvoorziening zou kunnen noemen. Bosaanleg, landschapsbouw bij ruilverkaveling en de groene inpassing van rijkswegen en –kanalen vormden een werkveld met grote gevolgen voor de landschappelijke kwaliteit. De derde lijn waarlangs het landschapsbeleid werd gevoed loopt van de welstandsadvisering in de Woningwet, via de architectuurnota's als onderdeel van het cultuurbeleid naar de integrale ruimtelijke kwaliteitszorg bij grote projecten. Elk van deze sporen had zijn eigen *Werdegang* binnen hun respectievelijke institutionele setting.

Landschapsconservering kreeg op rijksniveau het meest uitgebreid gestalte in het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud in 1984, ondertekend door bewindslieden Braks en Winsemius. Daarin bracht het Rijk een omvangrijke reeks beleidscategorieën in omloop, waaronder de Nationale Parken, de Nationale Landschappen, de Waardevolle Agrarische Cultuurlandschappen, de Aardkundige Waardevolle Gebieden, de Grote Landschapseenheden en de Waardevolle Landschappelijke en/of Historische Gezichten. Uit de reacties op het Beleidsvoornemen bleek dat het de lagere overheden en de maatschappelijke organisaties duizelde. Zo veel nuance en beleidsmatige overlap was nog niet eerder vertoond en zou daarna ook niet meer worden herhaald. In het Structuurschema Groene Ruimte uit 1994 werd de differentiatie van het landschapsbeleid drastisch teruggebracht tot de categorie Waardevolle Cultuurlandschappen en werd de landschappelijke verantwoordelijkheid van het Rijk voor het overige gekoppeld aan de voorgenomen uitvoering van grote projecten zoals de Randstadgroenstructuur en de Ecologische Hoofdstructuur. In de Groene Structuurschema's daarna werden alleen nog Nationale Landschappen en Nationale Parken onderscheiden, die in 2012 dus ook zijn verdampt.

Hoogtepunt in de wereld van de rijksgroenvoorziening was de Visie Landschap uit de jaren '80 waarin het cascoconcept voor landschapsontwikkeling werd gepresenteerd en voor verschillende landschapstypen uitgewerkt. Ook werden vormgevingsprincipes

voor technische artefacten in het cultuurlandschap gepresenteerd. Daarna volgde de Nota Landschap met het kaartbeeld van het zogenaamde Nationaal Landschapspatroon en ten slotte de Agenda Landschap. De benadering in die nota's werd steeds abstracter en culmineerde in de Ontwikkelingsgerichte Landschapsstrategie. Daarin stond niet meer de kwaliteit van het landschap zelf maar de planprocessen en de besluitvorming centraal. Dat beleid hield geen stand.

In het architectuurbeleid was vooral de derde Architectuurnota 'Ontwerpen aan Nederland' uit 2001 een hoogtepunt. Het was een buitengewoon pragmatisch en specifiek getoonzet beleidsdocument waarin aanvankelijk negen en later tien concrete ruimtelijke opgaven werden gepresenteerd. Aan deze projecten zouden hoge kwaliteitseisen worden gesteld, zo beloofde de nota. Zeker vijf van de tien opgaven waren van een expliciet landschappelijke schaal en betekenis: de herinrichting van de zandgebieden in Oost- en Zuid-Nederland, het ontwerp van de Zuiderzeelijn tussen Groningen en de Randstad (waarvan de uitvoering later werd afgeblazen), de ontwikkeling van de Deltametropool (de Randstad en het Groene Hart), de ruimtelijke inpassing en verankering van rijkswegen (volgens het concept van het routeontwerp) en de revitalisering van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Met die laatst genoemde opgave werd een relatie gelegd met de twee jaar eerder verschenen Nota Belvedere, die net als de Architectuurnota het karakter had van een actieprogramma. Belvedere introduceerde een nieuwe probleemstelling, namelijk de kloof tussen de museale bescherming van onroerend cultureel erfgoed enerzijds en de permanente transformatie van de ruimte anderzijds. 'Ontwerpen aan Nederland' was de aanleiding voor de installatie van een College van Rijksadviseurs onder voorzitterschap van de Rijksbouwmeester. Het CRa kreeg de opdracht de ruimtelijke kwaliteit te borgen in de verschillende rijksprogramma's met gevolgen voor de bouw, het erfgoed en de ruimtelijke inrichting in ons land. De Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp uit 2012 vormt het actuele integratiekader van de departementen van IenM, EZ, BZK en OCW op het gebied van ruimtelijk ontwerp en kwaliteit en legt opnieuw de basis voor een voortzetting van het CRa.

De meervoudige oorsprong van het landschapsbeleid heeft datzelfde beleid altijd parten gespeeld. Het is het Rijk nooit goed gelukt om in politiek-bestuurlijke zin de breed gevoelde maatschappelijke bezorgdheid over de kwaliteit van het landschap op een aanstekelijke wijze in te vullen. Een grondige en volwaardige analyse van de opkomst en ondergang van landschap als beleidsterrein is nodig om erachter te komen waar dat nu precies aan heeft gelegen.

Het effect van decentralisatie

De verdragstekst van de ELC laat ruimte voor beleidsdecentralisatie: *"Elke Partij voert dit Verdrag […] uit conform haar eigen verdeling van bevoegdheden, in overeenstemming met haar grondwettelijke beginselen en administratieve regelingen, en met inachtneming van het subsidiariteitsbeginsel…."*

De Raad voor de Leefomgeving[3] oordeelde in 2011 ronduit positief over enkele gevolgen van de groene decentralisatie: *"Door de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het natuur- en landschapsbeleid op regionaal en lokaal niveau te leggen, identificeren actoren zich beter met beheer en beleid, ontplooien ze sneller initiatieven die aansluiten bij de eigen behoeften en beleving, en ontstaan meer mogelijkheden om synergie te zoeken door integrale gebiedsgerichte oplossingen."*

Decentralisatie hoeft dus niet per se te betekenen dat Nederland niet meer voldoet aan de ELC, maar het roept de vraag op in welke mate de provincies de hun toevertrouwde verantwoordelijkheid oppakken en operationeel weten te maken. Het Rijk heeft het landschapsbeleid immers formeel niet gedecentraliseerd. Het is stopgezet, zonder dat met andere overheden is afgesproken dat zij bepaalde taken overnemen. Het staat de andere overheden dus vrij om wel of geen landschapsbeleid te voeren.[4]

Een quick-scan van de provinciale structuurvisies[5] laat zien dat het landschapsbeleid door veel provincies wordt uitgewerkt met globale begrenzingen, door het benoemen van (vaak cultuurhistorische) kernkwaliteiten met bijbehorende ruimtelijke beperkingen en dat er ook voorzien is in financiering. Dezelfde quick-scan laat ook zien dat niet alle provincies kernkwaliteiten of doelstellingen voor landschap benoemen. Sommige provincies beschermen wel natuurwaarden (EHS) en vaak ook een selectie van landschappelijke erfgoed; sommige spreken alleen van doelen voor een vitaal platteland[6].

Veel van de provinciale structuurvisies zijn aan herziening toe of worden omgewerkt in de geest van de nieuwe Omgevingswet. De nieuwe situatie waarin het rijkslandschapsbeleid is losgelaten is nog in geen van de vigerende visies verwerkt. De op handen zijnde herzieningen bieden een kans om de consequenties van de ELC nu wel vast te leggen. Het lijkt me een reële verwachting dat de provincies elk op hun

[3] Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur, Advies "Toekomst van het Ruimtelijk Beleid" (2011-02)
[4] Noor Dessing en Bas Pedroli: "Voldoet Nederland nog wel aan de ELC?" In: Landschap 30/1 (2013)
[5] Afstudeerverslag Geert den Ouden, DLG 2013
[6] Letterlijk citaat uit het verdrag: 'Elke Partij verbindt zich ertoe kwaliteitsdoelstellingen voor landschappen te omschrijven met betrekking tot de geïdentificeerde en beoordeelde landschappen, na inspraak van het Publiek.' (artikel 5, onderdeel c.)

eigen wijze een vorm van landschapsbeleid zullen voeren, omdat het middenbestuur meer invloed krijgt op de ruimtelijke ordening en omdat burgers en maatschappelijke organisaties de provincie gemakkelijker weten te vinden dan het Rijk. Er is in dat opzicht zeker wat te zeggen voor een handreiking vanuit het Rijk, waarin de bedoelingen van de ELC worden uiteengezet en vertaald naar regionaal beleid.

Rijksprogramma's en rijkstaken als kans voor het landschap

Veel taken in het ruimtelijk domein zijn gedecentraliseerd. Desalniettemin blijft het Rijk aan zet bij een aantal majeure programma's met een evidente impact op de kwaliteit van de leefomgeving. We noemen er een paar. De Deltacommissaris bereidt voor alle grote watersystemen Deltabeslissingen voor die in 2014 in de Tweede Kamer worden besproken en die daarna zullen worden uitgewerkt in Deltaplannen. Het waterbeheer blijft de komende decennia dus op de agenda. Het onlangs gesloten Energieakkoord preludeert op een ingrijpende transitie naar duurzame productie en distributie van energie, met alle ruimtelijke gevolgen van dien. De vraag naar mobiliteit werkt door in de ontwikkeling en het beheer van het snelwegen-, spoorlijnen- en beroepsvaartnetwerk. Het vestigingsklimaat en concurrerend vermogen van mainports, brainports en greenports (tegen de achtergrond van regionale concentratie en krimp) vergen blijvende inzet vanuit de centrale overheid. Als laatste in dit verband noem ik de invoering van het vernieuwde Gemeenschappelijke Landbouwbeleid en zijn clausules over de vergroening als voorwaarde voor subsidiëring.

Het Rijk is het aan zijn stand verplicht dat het zelf actief anticipeert op de landschappelijke uitdaging die in deze programma's verborgen zit en op het maatschappelijke draagvlak dat bij alle projecten steeds weer opnieuw moet worden veroverd. 'Landschap' blijkt daarbij een zeer sterk, collectief gedragen merk. In meerjarenprogramma's als Ruimte voor de Rivier en Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn respectievelijk rivierbeheer en monumentenzorg de aanleiding voor een hoogwaardige balans tussen behoud en ontwikkeling van landschap; precies zoals de ELC het bedoelt, maar zonder dat het zo wordt gepresenteerd. In alle genoemde rijksprogramma's zit een vergelijkbaar omvangrijk potentieel voor een verantwoorde omgang met landschap, mits die tijdig wordt gedetecteerd in de ruimtelijke opgave, expliciet gemaakt in de ambitiedocumenten en geoperationaliseerd in de programmering en de budgettering. Die detectieopgave rechtvaardigt een kleine ambtelijke kerm van deskundigheid binnen het departement, mogelijk te recruteren uit de opgeheven Dienst Landelijk Gebied.

De voorbereiding van de nieuwe Omgevingswet en de daarin verankerde verplichting voor het Rijk om een Omgevingsvisie op te stellen biedt in dit licht ook een kans. De

Omgevingswet roept wat ons betreft vragen op over de manier waarop de onverminderd grote maatschappelijke bezorgdheid om het cultuurlandschap aan de orde moet komen. De wet zal zijn gebaseerd op het concept van zorgplicht die de overheid heeft voor de kwaliteit van de omgeving. In onze ogen gaat dat precies over ruimtelijke samenhang, schoonheid, doelmatigheid en houdbaarheid van stedelijke en landschappelijke topografie. Wij willen u dringend adviseren deze gelegenheid te gebruiken om na te gaan in hoeverre uw ministerie de wetgeving en de nationale ruimtelijkevisievorming wil voeden met een eenvoudige en doeltreffende landschapsbenadering of landschapslegenda. Die zou gericht moeten zijn op het uitlokken van goed gedrag bij andere overheden, collega-departementen en maatschappelijke organisaties.

Nog een andere manier waarop landschap op indirecte wijze een rol speelt bij grote projecten is in het kader van de Milieueffectrapportage. De CieMER heeft zelf vastgesteld dat landschap een maatschappelijk en bestuurlijk belangrijk facet is dat bij het genereren van planalternatieven en bij de toetsing evenwel niet goed uit de verf komt. Deze observatie is voor de Commissie reden geweest de Rijksadviseur Landschap en Water te vragen om advies over de wijze waarop landschap beter tot zijn recht kan komen in de systematiek van de toetsing en in de structuur en de inhoud van de rapportage. Dat advies zal in januari 2014 verschijnen en krijgt onbedoeld ook betekenis in het licht van de ELC.

De laatste rijksinzet voor landschap betreft het onderwijs. Nederland heeft traditioneel een goed ontwikkelde structuur voor scholing en training op het gebied van landschapsontwerp, -inrichting en -beheer, die in de ELC expliciet worden genoemd. De groene opleidingen vormen samen een gedifferentieerd palet tussen VMBO en WO. Dit is van belang omdat de kwaliteit van het landschap samenhangt met de vakbekwaamheid van degenen die eraan mogen ‘sleutelen’. Zeker het hoger onderwijs in de landschapsarchitectuur in ons land is relatief populair en de professie staat internationaal hoog aangeschreven. De drie academische masteropleidingen (Amsterdam, Wageningen en Delft) vullen elkaar prachtig aan. De Wet op de Architectentitel voorziet in de garantie dat iedereen die zich landschapsarchitect noemt voldoet aan de vereisten die de wet daaraan stelt, namelijk een geaccrediteerde universitaire opleiding en (vanaf 2015) twee jaar begeleide beroepservaring.

De noodzaak van meten

Uiteindelijk zijn de ondertekenaars van de Conventie eropuit dat de kwaliteit van het landschap door de juiste instituties en op navolgbare wijze wordt behartigd. Op de

vragen of die kwaliteit van het Nederlandse landschap er de afgelopen decennia op vooruit of achteruit is gegaan en of dat ondanks of dankzij het landschapsbeleid is gebeurd, is evenwel geen eensluidend antwoord te geven. Dat komt omdat we nooit hebben vastgelegd aan welke kwaliteiten de samenleving of de overheid belang zouden moeten hechten en hoe die kwaliteiten in een bepaald gebied op een bepaald moment konden worden beoordeeld. Bij gebrek aan een dergelijke nulmeting en operationele indicatoren is vooralsnog elke landschappelijke diagnose arbitrair.

In sommige landen in Europa (Groot-Brittannië, Spanje, Italië, Zweden) zijn meerjarige ervaringen opgedaan met het observeren, meten en beschrijven van landschappelijke verandering. Deze Landschapsobservatoria (veelal samenwerkingsverbanden tussen een universiteit en een landsdeel) vervullen een belangrijke functie in de implementatie van de ELC, omdat ze de lidstaten in staat stellen verifieerbare conclusies te trekken over de veranderingen van en in het landschap, beleidsmatige initiatieven te nemen als daar aanleiding voor is en internationale uitwisseling en vergelijking op touw te zetten. In dit netwerk van observatoria schittert Nederland door afwezigheid.

Advies

Tegen de achtergrond van voorgaande bespiegelingen komen wij tot een tiental aanbevelingen:

1 Met de handtekening onder de ELC heeft Nederland aan de andere ondertekenaars toegezegd goed voor zijn landschap te zorgen. De recente hervorming van het groenebeleidsstelsel is geen reden om te concluderen dat we de doelen van de ELC ineens verloochenen. Wel is het nodig dat er op rijksniveau een paar vaste punten blijven bestaan en zo nodig ontwikkeld worden die garanderen dat het landschap op tijd en bekwaam aandacht krijgt. Hierbij denken wij aan het aspect landschap in wet- en regelgeving, in onderwijs en onderzoek, in de programmering van grote projecten en als onderwerp van monitoring.

2 De herziening van het stelsel van wetten dat gaat over de kwaliteit van de leefomgeving en de integratie daarvan in de nieuwe Omgevingswet, biedt kansen voor de implementatie van een aantal artikelen uit het ELC-verdrag. Overweeg in de Omgevingswet de zorgplicht voor het landschap expliciet op te nemen en bereid u voor op een eenvoudige, doeltreffende landschapsbenadering en/of -legenda voor de Omgevingsvisie die de integratie en inpassing van ruimtelijke investeringen van het Rijk bevordert.

3 Creëer een kleine unit deskundigen binnen het DG Natuur en Regio die de permanente opdracht krijgt om bij alle rijksnota's (inclusief actualisering van meerjarenprogramma's) met een ruimtelijke ambitie of landschappelijk effect een scan te maken van de kansen die er voor landschap in het programma verborgen zitten. Bezie in hoeverre dit een taak zou kunnen worden van een kerngroep uit de ultimo 2014 opgeheven Dienst Landelijk Gebied.

4 Heel concreet en acuut zou u een antwoord moeten formuleren op de vraag welke landschappelijke kansen en opdrachten er in de Natuurvisie 2014 zouden moeten worden aangekaart. Niet omdat 'natuur en landschap' in één adem moeten worden genoemd maar omdat de bescherming en ontwikkeling van natuurwaarden en natuurterreinen ontegenzeggelijk invloed heeft op het cultuurlandschap. Beschouw deze analyse als complement van de wijze waarop het thema Levend Landschap in de Visie Erfgoed en Ruimte is opgenomen en uitgewerkt.

5 Met de vierjaarlijkse benoeming van een onafhankelijke Rijksadviseur voor Landschap en Water heeft Nederland een uniek instituut geschapen. Zijn/haar deelname aan het College van Rijksadviseurs schept de voorwaarden voor integrale advisering, oordeelsvorming en kwaliteitsborging bij ruimtelijke initiatieven en dat sluit naadloos aan op de doelen van de ELC. Overweeg of u de Rijksadviseur een rol wil geven in de vertegenwoordiging van Nederland in de internationale afstemming van ELC-taken en verantwoordelijkheden.

6 Breng een gesprek op gang tussen stakeholders van landschappelijke kwaliteit over de vraag wie het initiatief zou moeten en willen steunen tot oprichting van het Landschapsobservatorium Nederland. Betrek het Planbureau voor de Leefomgeving bij dit initiatief, omdat daar ervaring bestaat met monitoring van ruimtelijke veranderingen. Vraag universiteiten een aanbod te doen over de wijze waarop ze aan dat concept invulling zouden willen geven. Maak een analyse van sterktes en zwaktes van de huidige observatoria en monitoringssystemen in Europa.

7 Publiceer in samenwerking met IPO en VNG op de kortst mogelijke termijn een handreiking voor de provinciale en gemeentelijke overheden over de wijze waarop de doelen van de ELC in het provinciale ruimtelijke beleid tot uiting zouden kunnen komen. Doe dat in analogie met de implementatie van het verdrag van Malta (waarin de omgang met het Europees archeologisch erfgoed is geregeld). Tijdig voor het ingaan van het verdrag van Malta werden de lagere overheden gewezen op de verplichtingen voortvloeiend uit de ondertekening en werden ze geholpen bij de uitvoering.

8 Maak een kritisch overzicht – in het licht van uw verantwoordelijkheid voor het groene onderwijs – van de mate waarin de kwaliteit van landschap op dit moment in de opleidingen en het wetenschappelijk en het praktijkonderzoek vertegenwoordigd is. Schenk aandacht aan de hele 'bedrijfskolom': landschapsbehoud en –beheer, landschapsinrichting en landschapsplanning en –ontwerp. Betrek het hoger onderwijs in de landschapsecologie en de historische landschapsgeografie bij de beschouwing. Op basis van dit overzicht kan worden vastgesteld of aan een van de meest fundamentele eisen voor landschapszorg wordt voldaan, namelijk een goed voorbereide beroepsgroep en een hoogwaardig kennisapparaat.

9 Zoek contact met een relevante leerstoel aan een Nederlandse universiteit en reserveer de benodigde middelen voor promotieonderzoek gericht op de opkomst en ondergang van het nationale landschapsbeleid.

10 In de zomer van 2014 zal de Landschaptriënnale Lingezegen worden gehouden. Dit initiatief is opgebouwd rond de totstandkoming van een groot parklandschap tussen de dubbelstad Arnhem en Nijmegen. Het programma bevordert de mentale en fysieke toe-eigening van het uitgestrekte, heringerichte gebied door omwonenden en bezoekers. Door de Triënnale materieel te steunen kunt u laten merken dat u initiatieven uit de regionale en lokale samenleving in verband weet te brengen met de doelen van de ELC.

Hoogachtend en met een hartelijke groet,

Het College van Rijksadviseurs,

Eric Luiten
Rijksadviseur voor Landschap en Water

Rients Dijkstra
Rijksadviseur voor Infrastructuur en Stad

Frits van Dongen
Rijksbouwmeester